

MITOVI O INCESTU: PROIZVOD DRUŠTVENE MIZOGINIJE

Da bi se došlo do realne slike incesta, potrebno je identifikovati i demistifikovati specifične mitove vezane za ovu seksualnu zloupotrebu. Jedan od derivata mizoginije je težnja ka potpunom ostvarivanju muške dominacije. Ono se, pak, najbolje realizuje kroz razne oblike muškog nasilja kojim se povratno podržava i održava status muškaraca kao nadređenih, što im omogućava da drže žene pod kontrolom. Posledični derivat muške dominacije je i prebacivanje krivice sa učinioca na žrtvu. Kada je u pitanju incest mnogi su posebno spremni da lako optuže majku: zato što se udala za nasilnika i što nije znala šta se dešava, što je sumnjala a nije rekla, pa čak i zato što je i sama bila zlostavljana. Iz opšte rasprostranjene i društveno prihvaćene mizoginije, muške društvene dominacije i nejednakosti društvenih mogućnosti muškarca i žene, kao sledeći posledični derivat, proizlazi i ćutanje, tj. prikrivanje i nereagovanje na pojedinačne ili opšte pojavne oblike muškog nasilja. Time se negira njihovo postojanje ili odgovornost učinioca, ili se i jedno i drugo umanjuje. Uloga mitova ili predrasuda o incestu je kreiranje i podržavanje opšte mizoginije i društvene atmosfere amnezije u pogledu postojanja incesta i amnestije incestnika.

Mit br. 1: Incestnici su nenormalne osobe

Činjenice: Postojanje incesta se negira kroz mit da je to nešto što se dešava "drugima". Toga ima među "izopačenim" stran-

cima, ili su incestnici nenormalni, bolesni ljudi koji nisu u stanju da odole svojim seksualnim porivima. Smatra se i da se to dešava u udaljenim planinskim selima ili pak u divljim, nehigijenskim prigradskim naseljima. Mitom da su incestnici seksualni manijaci ili prljave skitnice previđa se, negira, ignoriše ili umanjuje činjenica da se incest dešava u svim društvenim slojevima, na svim ekonomskim nivoima, i u svim etničkim grupama. Muškarci koji seksualno zloupotrebljavaju decu, nisu ni "bolesni" niti neki "drugi". To su u javnom životu redovno funkcionišuće osobe, u očima okoline dobri supruzi i očevi porodica, potpuno "normalne" i uvažavane osobe. To su svakodnevni, obični muškarci, naučeni kroz mizogini proces socijalizacije da je njihovo rođenje privilegija, a agresivnost legitimni deo njihove prirode, naučeni da osećanja primaju, ili izražavaju kroz seks; naučeni da žene i deca "pripadaju" muškarcima, i da ne postoji ništa što bi ih sprečilo da upotrebe njihova tela za svoje uživanje ili iskaljivanje besa. Incestnici su jednom rečju, slični bilo kom drugom muškarcu.

Mit br. 2: Majke su odgovorne

Činjenice: Ljudi će vrlo spremno govoriti o majkama – prećutnim saveznicama. Nasuprot tom mizoginističkom, opštevažećem mitu, većina majki nije svesna da je seksualno zlostavljanje u toku. U svojoj poziciji društvene nemoći, od žena se potpuno neopravdano očekuje da budu savesnije, dovtljivije i odvažnije od lekara, nastavnika, policije, socijalnih radnika i svih ostalih, koji kroz negiranje i samog postojanja incesta saučestvuju u zlostavljanju dece. Opšte mišljenje je da majke treba da zaštite porodicu od svih problema uključujući i incest, da one treba da zaštite kćer od oca i oca od samog sebe. Ako majka zna, a ne kaže, iz straha da joj se neće verovati, da će biti i sama okrivljena, ili zato što se plaši da će hranioca porodice poslati u zatvor, onda je kriva što nije zaštitila dete; ako ne zna, i zbog toga ne može da kaže (većina slučajeva), onda je kriva što ne zna; a kad sazna i kaže, onda je kriva što "rastura" porodicu, kao da je

dužna ili sposobna da sama izleči muža-incestnika preko noći. U kulturi u kojoj dominiraju patrijarhalne vrednosti, majka je odgovorna za ono što se dešava u porodici, čak i kada nema baš nikakvu kontrolu nad zbivanjima u njoj; pa čak i kada je sama žrtva. I kada se okrivljuje porodica, onda se opet krivica svaljuje u stvari na majku. Poput neposrednih žrtava incesta, tako i njihove majke, posredne žrtve, bivaju optuživane i neretko dovedene u situaciju da istovremeno optužuju i same sebe. I oni terapeuti koji među sobom operišu terminima, kao što je "hladna, aseksualna majka" ili "zavodljiva" kćer, odgovorni su za prikrivanje prave suštine, uzroka i odgovornosti za seksualnu zloupotrebu dece. Ideja o postojanju podeljene odgovornosti za pojavu incesta umanjuje odgovornost zapravo najodgovornijeg, onoga koji je to učinio.

Mit br. 3: Vreme leči posledice, deca brzo zaborave neprijatne događaje

Činjenice: Širom sveta postoje desetine miliona žena koje su preživele seksualnu zloupotrebu zvanu incest. Jedna od njih je bila i Virdžinija Vulf (Virginia Woolf), koju je u šestoj godini incestuirao devetnaestogodišnji polubrat, što se nastavljalo godinama kao redovno seksualno zlostavljanje, sve do njene zrelosti. Mnoge od onih koje su preživele incest, poput Virdžinije Vulf, krišom nose težinu svog iskustva. One koje su preživele incest, mogu na mnoge načine u kasnijem životu biti uspešne, talentovane i izuzetne, čak i srećne. Ali ispod površine, one osećaju da su "trule". One ponekad mogu same sebe doživljavati kao lude ili nestvarne. Zbunjujuća ponašanja i osećaji koje doživljavaju, mogu imati smisla samo ako se poznaje incestna prošlost. Kada to nije slučaj, one se osećaju zarobljene u klopci, zbunjene, iracionalne, bolesne i slabe. To se naziva *post-incestni sindrom*. On je mešavina straha, konfuzije, besa, sramote, depresije, niskog samovrednovanja. On predstavlja ozbiljan, doživotni problem onih koje su preživele incest.

Mit br. 4: Incestni slučajevi nisu toliko česti

Činjenice: Slučajevi seksualne zloupotrebe dece se veoma retko otkrivaju tokom detinjstva žrtve, tj. dok je zloupotreba u toku. Do otkrivanja dolazi kasnije, kada odrasle žene počnu da traže odgovore na svoja pitanja i za svoje probleme. Među ženama su slučajevi incesta toliko česti, kao da se radi o epidemiji. Ali su retke one koje su identifikovale seksualnu zloupotrebu kao uzrok svojih problema. Mnoge, ako ne većina, onih koje su preživjele incest, uopšte i ne znaju da se ta zloupotreba ikada desila. Čak i na direktno pitanje, one sasvim pošteno kažu da se to nikada nije desilo, doprinoseći nesvesno, umanjivanju dimenzija dešavanja te pojave. Ili ako se i sećaju da je "nešto" bilo, ne mogu da kažu tačno šta. Ta iznenađujuća pojava je pravilo post-incestnog iskustva, a ne izuzetak. Mnogima od onih koje su preživjele incest, potrebno je dosta godina i mnoge terapije, pre nego što se suoče sa istinom iz svojih prošlosti. Statistike su uznemiravajuće: najviše se citira podatak da je 25% američkih žena bilo u detinjstvu seksualno zloupotrebavano, i to najčešće od nekoga u koga su imale poverenje. Najveći problem kod tih istraživanja se svodi na pravilo: ono što nije upamćeno, ne može da se ispriča, a ono što ne može da se ispriča i ne postoji. Po iskustvu terapeutkinja, manje je od polovine onih koje su iskusile tu traumu, koje se kasnije toga sećaju, ili da mogu ono što se desilo, da identifikuju kao zloupotrebu. Zbog toga, moglo bi da se proceni, da je, zapravo, više od polovine svih odraslih žena preživelo seksualne traume u detinjstvu, ili konzervativnije procenjavano, dve od pet žena, doživjele su kao deca seksualnu zloupotrebu od strane oca, očuha, brata, ujaka, porodičnog prijatelja.

Mit br. 5: Incest je odnos između najbližih krvnih srodnika

Činjenice: Šta je stvarno incest nije u dovoljnoj meri određeno tradicionalnim pojmom po kojem je incest "seksualni odnos između dve osobe koje su u previše bliskom srodstvu da bi mogle

da sklope zakoniti brak". U očima zakona i pravne profesije, incest još uvek znači seksualnu aktivnost između deteta i roditelja, braće i sestara, rođaka, ujaka, tetke ili dede i bake. Sve druge seksualne zloupotrebe se ne smatraju bitno različitim od zloupotreba koje su učinili stranci. Ipak, mora se shvatiti da krvno srodstvo ne predstavlja onu pravu kvalifikaciju. Izvor traume za dete nije u kršenju tabua krvnog srodstva koje ono i ne poznaje. Ako hoćemo stvarno da razumemo incest moramo da gledamo svet očima incestuiranog deteta kome postojanje krvnog srodstva nije toliko važno koliko emotivna povezanost sa učiniocem, jer je pravi izvor traume za incestuirano dete upravo kršenje odnosa poverenja od strane bliskih osoba (koje uglavnom jesu krvni srodnici, mada ne u svim slučajevima). One koje su preživele incest, prve su skrenule pažnju na tu razliku uočenu onda od strane mnogih terapijskih grupa za one koje su preživele incest. Incest je, za razliku od zloupotrebe od stranca ili slučajnog poznanika, ili drugog deteta, kršenje postojeće veze poverenja između deteta i staratelja. Zato što učinilac incesta zasniva svoj autoritet na odnosu zavisnosti, incest ima mnogo ozbiljnije emotivne posledice, nego zloupotreba od stranca. Tu nasilju nije izloženo samo telo, nego detetovo poverenje. I ljubav takođe. Incest se, dakle, može shvatiti kao seksualno nasilje na osnovu odnosa zavisnosti, izlaganje seksualno neodgovarajućim radnjama, ili seksualno prenatlaženim radnjama kroz upotrebu deteta radi zadovoljenja seksualnih ili seksualno-emotivnih potreba, jednog ili više lica, koji osnivaju svoj autoritet kroz postojeću emotivnu povezanost sa tim detetom. Ukratko, naglašava se da je incest seksualna zloupotreba odnosa poverenja i zavisnosti, uz korišćenje pozicije moći učinio-
ca nad žrtvom.

Mit br. 6: Incest je vrsta silovanja

Činjenice: Incest je seksualna zloupotreba i zloupotreba moći, nasilje kome ne treba upotreba fizičke sile. Traženje vidljivih tragova upotrebe fizičke sile na detetu kao dokaza postojanja

nja incesta je pogrešan pristup jer se takvi tragovi teško mogu naći. Žrtva se koristi i tretira na način na koji ona to ne želi, ili koji nije odgovarajući sa stanovišta osobe od koje se zahteva i očekuje drugačiji odnos. To je zloupotreba, jer se vrši uz neobaziranje na potrebe i želje deteta, već predstavlja zadovoljenje potreba staratelja na račun deteta. Ako to iskustvo ima seksualno značenje za učinioca, to je onda zloupotreba. Ako je neželjeno i neodgovarajuće za detetove godine, i njen odnos prema učiniocu, onda je to zloupotreba. Ona u stvari i nema tu snagu da bi joj trebalo pretiti; dovoljno je ugroziti uslove od čijeg se postojanja i ravnoteže ona oseća zavisnom. Dete nema izbora, ne samo zato što je učinilac veći ili stariji, ili društveno dominantniji, nego zbog toga što njeno emotivno i fizičko preživljavanje bukvalno zavisi od njenog pokoravanja sudbini. Fizička sila nije neophodna za incest, i retko se koristi. Detetovo prirodno stanje zavisnosti i nemoći se koristi protiv nje. Što je odnos bliži, manje je sile potrebno da se ostvare incestne radnje. Fizičko nasilje najmanje izgleda koriste očevi: detetove potrebe kao i moć koja proizlazi iz njegove uloge detetovog čuvara, garantuju siguran pristup. Ako je odnos udaljeniji, može postojati neka pretnja silom, ili još ređe, stvarna upotreba nasilja. Što je mlađe dete, to se manje postavlja čak i pitanje taktike – jednogodišnje dete "ne postupa", tj. ne dela od svoje volje, njegovo ponašanje je takvo da mu je prosto naloženo da postupa. Tu je u pitanju samo detetovo detinjstvo, koje se koristi kao najjače oružje da se ostvari kontrola nad njim. Izvršilac incesta je emotivno ili fizički neophodan za opstanak žrtve i zato može uticati na nju. Na taj način on može podići oko nje zidove. Incest je po definiciji, zapravo, silovanje bez upotrebe fizičke sile.

Mit br. 7: Incestuirano dete će odmah prijaviti šta se zbiva

Činjenice: Iako pretnje fizičkom silom ne moraju biti neophodne da učinilac izvrši incest, one su potrebnije za nametanje tajnosti. Ove pretnje pojačavaju bespomoćnost deteta. I odra-

sle žrtve silovanja, retko i teško se odlučuju da o tome pričaju, a još manje da prijave slučaj nadležnim organima. Deca su u još nemoćnijoj društvenoj poziciji, ona najviše osećaju strah od odbacivanja zbog kojeg se ne usuđuju da pričaju, a neretko, nemaju ni prave termine niti razvijen rečnik da opišu šta im se dešava. Lako je pokoriti dete. Pretnja tipa: "Ne pričaj, ili..." je pretnja uništenjem. Čak i dugo pošto prođe detinjstvo, te pretnje imaju svoju moć. Odrasla osoba koja je preživela incest, oseća dečje strahove, vidi ih očima deteta. Ona se plaši, onako kako se dete plašilo. Ona se oseća kao dete koje ne može da se brani. Tajna upotpunjuje zamku. Eliminacijom svake mogućnosti intervencije sa strane, tajna omogućava incestniku da nastavi zloupotrebu, štiteći ga. Osoba koja je preživela incest, pošto nastavlja da čuva tajnu i u kasnijim godinama, štiti nenamerno učinioca od posledica tog nasilja. Ironija i nevolja je u tome, što je mnogo tih post efekata koji "štite" osobu koja je preživela incest, štite istovremeno i nasilnike. Pri čuvanju tajne, žrtva se potpuno podređuje zahtevima izvršioca incesta. One se slažu, premda nesvesno, da ne govore šta je on uradio, zadržavajući ponekad doživotno u svom telu i svojoj svesti, jad i patnju zbog svega toga. Ona svakog dana plaća cenu za njegov zločin – njegovu cenu, cenu koju on treba da plati. Kada se sazna da je neko dete seksualno zlorabljeno od strane odrasle, poznate osobe od poverenja, prva reakcija je obično neverica a zatim ljutnja što deca nisu ništa rekla od momenta kada je seksualna zlorabotrebba počela. Roditelji su povređeni i ljuti i kada se deca povere nekom drugom, npr. nastavnicu ili školskom psihologu. Odrasli, međutim, često imaju nerealna očekivanja u vezi dečje reakcije na seksualnu zlorabotrebba. Smatraju da bi im njihova deca sve rekla jer oni, navodno, "otvoreno razgovaraju o svemu". Kada te iste roditelje pitaju, da li bi se oni poverili svojim roditeljima da ih je neko seksualno zlostavljao kada su imali sedam ili osam godina, oni nedvosmisleno odgovaraju negativno. Ali današnji roditelji su sami sebe ubedili da su mnogo bolji i "savremeniji" roditelji no što su to bili njihovi. Oni su često potpuno uvereni da je njihov odnos sa decom "do kraja iskren".

Mit br. 8: Incest podrazumeva seksualni odnos

Činjenice: Moramo da pođemo od iskustva žrtve incesta da bi odgovorili na pitanje, kojim radnjama se ona osećala zaista ugroženom? Koja je radnja štetna? Tek u tim okvirima možemo da shvatimo da incest nije obavezno seksualni odnos u smislu genitalne penetracije. U stvari, incest uopšte ne mora da obuhvati čak ni dodir. Postoje mnogi drugi načini na koje detetov prostor ili osećaji mogu da budu izloženi seksualnom nasilju. Incest može da bude rezultat reči, zvuka, ili izlaganja detetovom pogledu, to mogu da budu i seksualne radnje koje ne obuhvataju učešće deteta. Ako je ono prisiljeno da vidi ono što ne želi da vidi, npr. od strane egzibicioniste, to je zloupotreba. Kad god je dete uvučeno na bilo koji način u neke seksualne aktivnosti, sa nekim ko je na pozicijama veće moći, bez obzira da li se ta moć zasniva na učiniočevim godinama, visini, statusu ili odnosu sa detetom, ta radnja je zloupotreba. Dete koje ne može da odbije, ili bar veruje da ne može da odbije, je dete koje je bilo izloženo nasilju. Mada žrtva može biti suviše mlada da bi razumela, ili da bi imenovala tu promenu disanja, vlažni dodir znojavog dlana, ili promukli glas, to je za nju čudno i odvratno iskustvo. Incest može biti kada ujak pokazuje pornografske slike četvorogodišnjem detetu, ili kada otac masturbira pored detetovog krevetića. To može biti i način na koji bebisiterka kupa dete, kada stariji brat prisiljava mlađu sestru da se skine, ili kada rođak i njegov prijatelj gurnu malo dete u ugao podruma, sileći ga da ih dodiruje "tamo". To može da bude i izlaganje prizorima ili zvucima seksualnog čina između roditelja i način na koji sveštenik daje oproštajni poljubac detetu. Incest nije samo jednostavna, fizička zloupotreba. On obično počinje na naivan i bezazlen način i ostavlja zbunjenost. U početku on uopšte ne liči na nasilje, pa čak ni na kršenje nekih normi. On može početi kao igra, zadirkivanje, maženje, golicanje, cupkanje u krilu, ili ljubljenje. Kada ljubljenje postaje previše intimno, žrtva nema pravi odnos prema tome da bi pravilno ocenila šta se zbiva, pa ni vrlo osetljivo dete ne mora da oseti granicu od koje počinje nasilje.

Mit br. 9: Seksualna zloupotreba dece je uzrok kasnije pojave homoseksualnosti

Činjenice: Jedan od načina izražavanja predrasuda prema homoseksualcima, uporno je traženje uzroka za tu pojavu. Taj "uzrok" zbog pretpostavljene "nenormalnosti" homoseksualizma, onda "mora biti" među traumatičnim događajima iz detinjstva, jer se smatra da je njegova pojava u stvari negativna posledica nečega, bilo čega. Ali suštinska netačnost tog argumenta je da se homoseksualan/a ne postaje greškom; niti da onaj koga čovek voli može da bude definisan onim koga mrzi. Homoseksualni ljudi to dobro znaju iz sopstvenog iskustva, ali im se obično ne veruje. Žena koja mrzi muškarce, jer je bila incestuirana od muškarca, ne može nikako samo iz te mržnje da postigne sposobnost da bude uzbuđena drugom ženom, a još manje da uživa u vođenju ljubavi sa ženama. Mit o incestu kao uzroku homoseksualnosti, dakle, otpada i kada su u pitanju lezbejke, incestuirane od strane muškarca kao devojčice, a pogotovo kada su u pitanju druge varijante, dečaci incestuirani od muškarca, devojke incestuirane od majke. Nema nikakvih dokaza da je homoseksualnost prouzrokovana ma čim pogrešnim u nečijem životu. Devojke koje ni od koga nisu zloupotrebljavane niti oštećene, takođe odrastaju kao lezbejke. Mada društvo održava stalne pretpostavke, po kojima razne loše stvari izazivaju homoseksualnost, mi ne znamo ništa više o uzrocima homoseksualnosti nego što znamo o uzrocima heteroseksualnosti. Sve ukazuje, naime, da su i jedna i druga seksualna orijentacija urođene, prirodne pojave, kao levorukost, boja kose ili očiju, crte lica, visina i građa tela. Incest ipak može imati indirektnog uticaja na seksualnu orijentaciju onih koje su ga preživele, tako što će one početi ranije ili ozbiljnije no drugi, da se pitaju i analiziraju kog pola treba da budu njihovi partneri. One koje su preživele incest, mogu proći kroz period seksualnog eksperimentisanja, pa npr. žene koje su preživele incest, mogu upravo namerno pokušavati da žive lezbejskim životom, osećajući da bežanjem od pola kome je pripadalo lice koje ih je seksualno zloupotrebilo kao dete, možda mogu biti zaštićeni od post-incestnog sin-

droma. Ali pokušavati nešto ne znači to i postati. Mi smo ono što smo. Za heteroseksualne žene, seksualna ili romantična veza sa ženama, izgleda isto tako prazno, neuzbudljivo ili čak odbojno, kao i osećaji koje bi imala lezbejka prema heteroseksualnom odnosu.

Mit br. 10: Feminističkom terapijom onih koje su preživele incest rešavaju se sva pitanja post-incestnog sindroma

Činjenice: Feministička (laička) terapija "otvara" one koje su preživele seksualne traume ali ništa drugo. Naučene uglavnom kroz grupne metode terapije da sruše zidove nametnutog ćutanja i tajnosti, one o tome dosta govore. Odnos sa onima koje su prošle feminističku terapiju je ispunjen poplavom jasnog i neprekinutog prisustva tema vezanih za traumu i borbu koja je posle nje usledila u svakodnevnom životu. "Ta" tema će biti permanentno prisutna u njihovom komuniciranju. Najbanalniji događaji, naizgled bez ikakve veze sa traumom iz prošlosti, biće povod za prisećanja. I to svakodnevno i celodnevno. Njihov teret, postaje tako teret njihovih saradnica, drugarica, partnerki, prijateljica, okoline, svakog ko im je blizak. Njihov bes i ogorčenost, nepoverenja i strahovi, njihove nesаницe, njihove seksualne disfunkcije, prenaglašena potreba za nežnošću ili odbacivanje svakog dodira, njihov "višak reči", tj. stalna potreba da iznova govore, ili njihova dugotrajna ćutanja, njihova metaforika i simbolika, pa zatim mukotrпно tumačenje iste, njihova drugost i osećaj odbačenosti zbog toga, njihova samouverenost i jakost – kada do nje dođu, ili kada se samo pretvaraju da je imaju, da bi zaštitile svoju krhkost, njihova iz istih razloga izgrađena oholost i hladnoća, i sva druga "njihovost", ostaju kao nerešeni problemi. Poznato je da je incestnik ili silovatelj, odgovoran za delo koje je uradio. Da porodica, institucije i društvo, dele odgovornost za ono što se dešavalo za vreme ili neposredno nakon toga. Da je žrtva odgovorna za ono što joj se sada dešava, za svoju borbu da živi svakodnevni život, da ne ostane doživotno samo žrtva, već ona koja je preživela. Poznato je i šta se očekuje od okoline, podrška, strpljivost, tole-

rancija, toplina i nežnost, razumevanje, bezrezervno poverenje. Ali te feminističke, laičke "terapeutkinje" ne moraju uvek, nenaučene, nepripremljene i neiskusne, da u svakom trenutku budu na terapeutskoj visini zadatka, čak iako su same preživele incest. Feministička (laička) terapija pomaže onima koje su preživele da se otvore, ali se zadržava samo na tom puštanju poplave napolje, nemajući snage za sveobuhvatniji zahvat u problematiku. Bez toga feministkinje ostaju sa grizom savesti onih koje, zbog svoje sebične običnosti, ili neobaveštenosti, nisu umele i nisu uspele, nimalo da im olakšaju teret, ma koliko toga smestile u sebe.

Mizoginija kao društveni ambijent incestnog scenarija

Tradicionalno se smatra da je incest loš, jer nosi veliki rizik od rađanja nezdravog potomstva. Ako je incest loš jer incestni odnosi mogu dovesti do začecja i rađanja nenormalnog potomstva, postavlja se pitanje da li je onda incest dobar u slučajevima gde do začecja usled raznih okolnosti nikako ne može da dođe (npr. zbog mladosti žrtve, starosti ili drugim razlozima izazvane neplodnosti učinioca)? Shvatanje incesta samo kao opasnosti po zdravlje potomstva, što mu daje isključivo eugenički karakter, znači previdanje činjenice da je on, pre svega, nasilje koje ostavlja teške posledice na žrtvu. Kriminalizacija incesta samo zbog mogućih posledica po potomstvo, znači mizogino davanje maksimalne društvene zaštite nerođenim i nezačetim ljudskim bićima, čije je i začecje i rođenje neizvesno, pre nego rođenim i u sadašnjosti već postojećim, živim ljudima, koji su sasvim izvesno njime doživotno traumirani. Incest je nasilje nad decom, postojećim ljudskim bićima dečjeg uzrasta, najčešće ženskog roda, od koje ona moraju da budu zaštićena. Za savremena kriminološka shvatanja, incest je loš uvek kad je zlostavljanje i nasilje. Može li se iz toga reći da nije loš kada je dobrovoljan? Čija je volja relevantna da bi se moglo govoriti o dobrovoljnosti? Danas incest više ne može da ima karakter društvene zabrane čije poreklo i funkcija treba da budu objašnjeni tradicionalnim levistrosovskim antropo-

loškim ili sociološkim analizama, već mora da se identifikuje kao nasilje sa dugotrajnim, destruirajućim psihičkim i socijalnim posledicama po žrtve. Incest mora da se locira kao društveni problem koji tek treba da se otkriva, meri i analizira u potrazi za postupcima podrške i pomoći onih koji su ga preživeli. Dakle, po nemizoginom kriminološkom prilazu incestu, to nije lični problem individualnog učinioca, rezultat njegove individualno loše ili problematične socijalizacije, ili pak, urođene abnormalnosti, nego je, pre svega, pitanje odnosa moći i odraza neravnoteže društvene moći između polova na domen seksualnosti u društvu. Jasno je da se ne radi samo o sporadičnom nasilju nekih muškaraca, nego o društvenom fenomenu priličnih razmera, pri čemu je pravi broj devojčica koje su bile zlostavljane, zloupotrebljavane i seksualno maltretirane od strane svojih očeva, očuha, deda, ujaka, braće još uvek nepoznat. O njihovom postojanju saznajemo gotovo isključivo iz priča odraslih osoba koje su preživele seksualno zlostavljanje u detinjstvu.

Da bi incestuirane dece bilo manje, potrebno je razbijanje zavere ćutanja oko seksualnog zlostavljanja dece, u nameri da se omogućí stvaranje jednog boljeg, slobodnijeg, razumnijeg, manje nasilnog i prihvatljivijeg sveta.

*Ljubica:*¹ Ljubicu je od najranijeg detinjstva seksualno zlostavljao stariji brat, što su roditelji po svojoj prilici znali, ali su se pravili da ne znaju i time davali prećutnu saglasnost za ono što se dešavalo. Kao tinejdžerka ona je napisala ljubavno pismo svojoj školskoj nastavnici. Nastavnica je pismo pokazala njenim roditeljima upozoravajući ih da povedu više računa o detetu jer se sa njom dešava nešto "čudno". Ljubica je bila smeštena na psihijatrijsko odeljenje gde je bila izložena terapiji elektro-šokova sa namerom da bude izlečena od onoga što je bilo dijagnostikovano kao "lezbejska perverzija". Kada se vratila iz bolnice, otac je počeo sa njom da ima seksualne odnose protiv njene volje, tj. da je siluje, da bi je, kako joj je objašnjavao, "naučio da bude prava žena", tj. odučio od lezbejstva. Kada joj je bilo 20 godina, Ljubica je ostala trudna i rodila je devojčicu, istovremeno svoju sestru, ćerku svoga oca. Odmah po porođaju dete joj je bilo oduzeto i

dato na usvajanje i ona je više nikad nije videla (Ljubica se samo seća sebe kako vrišti dok njenu, tek rođenu bebu odnose). Ljubica se ponovo našla na psihijatriji gde je njen otac podmitio doktore da ne obraćaju previše pažnje na navodnu priču o rođenju kćeri sa svojim ocem. Tamo je tokom nekoliko narednih godina bila izložena intenzivnoj terapiji medikamentima. Usled incesta kojem je bila izložena celog detinjstva i mladosti, kao i usled dva boravka u psihijatrijskoj bolnici i tretmanima kojima je tamo bila izložena, Ljubica je vidljivo neobičnog ponašanja i pojave. Ipak je posle desetak godina studija diplomirala na univerzitetu. Nikada nije bila zaposlena. Sada ima oko 50 godina i sve vreme je na lekovima za smirenje. Ona je bila surovo kažnjena za ono što nikada nije bilo krivično delo. Istovremeno, njen otac i brat, kriminalci i incestnici, i dalje su poštovani i ugledni građani bez mrlje na svojoj reputaciji.

Isidora:² *"Keva baš nije imala sreće. Rodila me je sa 15 godina. Odgajili su me baba i deda za koje sam dugo verovala da su mi roditelji i sada ih zovem 'mama' i 'tata'. Svoju pravu kevu sam dugo smatrala starijom sestrom. Ona je išla u školu, kasnije studirala, izlazila sa momcima i tako, već šta rade devojke njenog uzrasta. Kada se udala, povelala me je sa sobom, a tako nekako u to doba su mi i objasnili da sam ja zapravo njeno dete, a ne njena mlada sestra. Tip za koga se udala bio je u početku zabavan i simpatičan i govorio je da me voli i meni je sa njima život bio kudikamo zanimljiviji nego sa bakom i dekom. Nekako posle rođenja mog mladog brata, sve se promenilo. Očuh je počeo da bude stalno ljutit i tukao je moju kevu, mene, pa čak i malog bracu. Kada keva nije bila kod kuće imao je običaj da nam oboma stavlja svoj penis u usta, što ga je jedino smirivalo i kao da je samo tada, za kratko, prestajao da bude besan. Samo tako bi se spasavali batina. Moja keva je mnogo radila i nije znala šta se zbiva, a ja nisam htela da je još i time opterećujem i da joj otežavam život. U svakom slučaju oni su se razveli, a ja i pre i posle toga vodim nezavistan život, tako, kao pića na grani. Nedavno sam imala i terapiju i super mi je pomoglo. Najteže mi je bilo što je terapeutkinja tražila da razgovaram sa kevom, da joj kažem šta je bilo. Ali i to je*

ispalo super. Keva se ozbiljno zgrozila i dugo je plakala, žaleći što joj to nisam rekla na vreme da bi mogla da me zaštititi."

Majka: "Nikada nisam mogla da pretpostavim da je to moglo da se desi. Milovan je naš kućni prijatelj tolike godine. Sa mojim mužem se poznaje još iz škole, a sa mnom se upoznao nešto kasnije, na fakultetu. Sve se desilo u vreme kada je on imao 50 godina, a moja Majda 9. Uzgred, u to vreme Milovanovi sinovi su imali, jedan 25 a drugi 20 godina. On je pokazivao Majdi pornografske časopise i razne druge porno slike, dodirivao je, pipao, ljubio, stezao, nagovarao da se skida, i navodio je da dodiruje njegov penis. Saznala sam kada mi je Majda rekla. Odmah sam joj poverovala jer znam da ona ne bi lagala niti da bi tako nešto mogla da izmisli. Ali prosto nisam mogla da verujem, pa zar je moguće da to bude Milovan, naš najbolji, dugogodišnji kućni prijatelj? Samo nekoliko dana pre tog razgovora sa Majdom, molio me je da pustim Majdu da je on i njegova supruga vode na more, na letovanje. Ja sam bila spremna da pristanem, samo sam prethodno htela da se dogovorim sa suprugom, ali kada sam pitala Majdu šta ona misli o tom letovanju, neočekivano, kao grom iz vedra neba, došla je ta priča. Moj suprug i ja smo se suočili sa Milovanom i tražili smo objašnjenje. On je sve negirao, ali nekako mlitavo, bio je užasno bleđ, tresao se kao prut, i strašno se znojio. Rekao je da nikad ne bi uradio ništa nažao Majdi ili na silu, i da je sve to jedan strašan nesporazum. Kada mu je moj suprug pripretilo da ćemo sve da prijavimo SUP-u, izbezumio se jer bi to upropastilo njegovu porodicu. Moj suprug je to iskoristio i rekao mu da možda nećemo prijaviti ništa SUP-u ali ako obeća da nikada više neće videti Majdu, i da ni na koji način neće s njom komunicirati. Briznuo je u plač i ja sam tek tada zaista shvatila da je zapravo sve što mi je Majda ispričala istina, jer je taj čovek imao neke neverovatno jake i bolesne emocije prema Majdi, i zabrana viđanja sa njom za njega je strašna kazna, samo malo manje strašna od one koje bi mu moralo izreći društvo. Zašto nisam ipak sve prijavila? Prvo, pitala sam se koji je moj primarni cilj, da zaštitim dete ili da rasturam Milovanovu porodicu i šaljem Milovana u zatvor? Naravno da sam pre svega želela da zaštitim dete i ako je to moglo da se postigne samo Milovanovim obećanjem da je više neće vidati (čega se, uzgred budi rečeno, evo već tri godine drži), zašto bih terala dalje mak na konac i izlagala dete traumama sudskog postupka, ispitivanjima od strane nepoznatih i neprijatnih ljudi koji bi verovatno svi pokušavali da

je nabede da laže ili izmišlja? A drugo, moj suprug nije Majdin otac, i ja sam prilikom razvoda sa njenim ocem imala ogromnih teškoća da je dobijem. On bi takvu jednu situaciju jedva dočekao kao dokaz da ja nisam vodila dovoljno računa o detetu čim je tako nešto moglo uopšte da se desi. Onda bi i moj sadašnji muž ispaao ko zna za šta sve kriv, dete bi bilo i sa te strane istraumirano i ko zna kako bi se sve to završilo. Zato sam zaključila da je najbolje da se sve završi samo na pretnji Milovanu da se ne usudi više da pride Majdi, a neki drugi koraci doneli bi svima samo dodatne probleme i stresove."

Dragica:³ "Radila sam već 17 godina kao školski psiholog u jednoj osnovnoj školi i nikada pre Nadinog slučaja mi se nije desilo da imam posla sa incestuiranim detetom. Ja nemam Nadinu dozvolu da ispričam detalje njenog slučaja, a nemam ni svoju unutrašnju dozvolu da to ikada više i samoj sebi ponovim, eto toliko je sve to strašno. Mogu samo da kažem da je učinilac bio njen otac, i da i pošto je bio otkriven, tj. pošto je Nada to ispričala i meni, i svojoj razrednoj i svojoj majci i baki, i svojim drugaricama, on nije hteo sa tim da prestane. Njena majka se tada obratila svome bratu, Nadinom ujaku, moleći ga za savet kako da postupi i da li da sve to prijavi vlastima. On je smatrao da tu nema šta da se prijavljuje i petlja, već da će on da 'uzme stvar u svoje ruke'. Jedva sam ga privremeno odvratila od te zamisli. Međutim, volonterke iz jedne ženske grupe protiv nasilja rekly su mi da je 'dobro svako sredstvo' koje može da pomogne detetu da se spase tog užasa. Nerado sam se složila sa Nadinim ujakom u njegovoj nameri da pripreti njenom ocu, plašeći se da će te pretnje i da ostvari. Ukratko, Nadin ujak mu je uperio pištolj u glavu, rekao da će dobiti metak u čelo ako se smesta ne odseli. Nadin otac, koji je dotle bio osion tvrdeći da je Nada njegovo dete i da on ima prava da s njom postupa kako želi, i koji je odbacivao sva upozorenja da prekine da to radi sa detetom, na naše iznenađenje se pokupio i stvarno otišao. Još dugo smo svi bili u strahu da će se ipak jednog dana vratiti i sve početi iz početka ali izgleda da se on ipak dovoljno uplašio pretnji Nadinog ujaka."

Tri lekarka:⁴ "Nas tri smo iz dispanzera za mentalno zdravlje. Mi smo užasno frustrirane jer nismo mogle Darji ništa da pomognemo. A šta sve nismo preduzimale. Smestile smo preko svojih veza njenog oca-incestnika na psihijatriju, iako on nije bio psihički bolestan, već samo bezobziran nasilnik i alkoholičar. Preko radne organizacije maj-

ke, uspele smo da postignemo da ona dobije stan, pa da tako može sa decom da se odseli od nasilnika i započne samostalni život. Sve to vreme, dok smo sve to radile, majka je bila tako nekako pasivna i nije od nje bilo mnogo koristi. Njoj kao da je bilo najvažnije da njen muž ne dira druge dve kćeri, najstariju i najmlađu, a šta radi sa srednjom, to kao da je bila neka prihvatljiva cena kućnog mira i 'normalnog' detinjstva za drugo dvoje dece. Obratili smo se i policiji, i oni su podneli krivičnu prijavu, ali ja ni dan-danas ne vidim da se dalje odmaklo u postupku, ukoliko se on uopšte i vodi. Darja je na jedvite jade nekako uz sve naše urgencije završila osmogodišnju školu, ali dalje sa školom nije mogla. Sada se drogira, 'na igli' je kako čujem. Majka se vratila svome mužu koji je u međuvremenu morao da bude pušten iz bolnice. Stan koji je dobila, iznajmljuje. Sve ide po starom, otac i dalje radi sa Darjom to što je radio celog njenog života. Mnogo smo uradile, ali ništa nismo postigle, i Darja srlja nezadrživo u propast."

Ni institucionalna reakcija suda nije mnogo efikasnija. Naime, usled očigledne mizogine neverice u postojanje seksualnog napada na dete, dokazni postupak se često kreće ka utvrđivanju eventualnog motiva majke deteta-žrtve da se osveti i lažno optuži okrivljenog, što je u navedenom primeru i uspelo. Naime, nedostatak dokaza u ovom primeru⁵ je cenjeno na previše formalističan način prostog konstatovanja postojanja nepodudarnosti u iskazima između oštećenih i svedoka, bez ulaženja u suštinu, a to je da su jedini svedoci ujedno i vlasnici iznajmljenog stana u kome su živeli oštećeni i da je mogući motiv njihovog "nesećanja" želja da po svaku cenu izbegnu "probleme". Dalje, uzeta je u obzir samo kontradikcija između izjava tih svedoka i deteta-žrtve, a ne i kontradikcija između njihove izjave i izjave okrivljenog, kao i suštinska podudarnost o spornoj činjenici između izjave okrivljenog i deteta-žrtve. Sledeća činjenica da je detetova majka pokušavala na sve načine da se otarasi neželjenog partnera, nudeći mu čak 1000 maraka da ode, smatramo da nije dokaz o nepostojanju dela seksualnog napada na dete kao što je sud konstatovao, već pre siguran dokaz o postojanju ozbiljnih problema sa ponašanjem okrivljenog u toj zajednici usled njegovog nasilnog ponašanja.

Okrivljeni¹ je izvršio bludnu radnju nad maloletnom devojkom, u vreme izvršenja dela starom 15 godina, kćerkom svoje nevenčane supruge, tako što je kritičnog dana više puta ošamario i udarao glavom o zid, pocepao majicu i oborio na pod, skinuo helanke, legao preko nje, levom rukom je uhvatio obe njene ruke, a desnom je dirao po celom telu. On negira izvršenje dela i objašnjava da je kritičnog dana devojčina majka izašla, a on se posvađao sa devojkom oko toga koji će program da gledaju na televiziji. Pri tom je on jednom ošamario, a ona je izjurila iz stana i zvonila kod komšija da se požali da je on tuče. Oštećena tvrdi da je on tukao, pocepao majicu, skinuo helanke, legao preko nje i prelazio rukom preko celog njenog tela a naročito grudi. Kaže da se otrgla u jednom momentu, da je pobegla u kupatilo gde se zaključala odakle je dozvala komšije (koji su ujedno i gazde, tj. vlasnici stana koji su im iznajmili), i da se otključala tek kada je taj čovek došao i otpratio je u njegov stan. Devojčina majka kao svedok kaže da je pri povratku kući zatekla stan u neredu, i kćer kako plače u iscepanoj odeći. Komšije kao svedoci tvrde da nikada maloletna oštećena nije dolazila kod njih da se žali da je očuh tuče. Veštakov nalaz je da je maloletna oštećena u svom duševnom razvoju u skladu sa svojim kalendarskim uzrastom, da je sposobna da verno percipira i reprodukuje događaje. Doneta je oslobođajuća presuda zbog navodne neubedljivosti dokaza, njihove nelogičnosti i prisustva drugačije motivacije u odnosu na utvrđene bitne činjenice. Naime, utvrđeno je da devojčina majka i njen vanbračni muž, okrivljeni, ne žive u dobrim odnosima i da je ona na razne načine pokušavala da ga nagovori da ode i da je tražila od nekih ljudi da posreduju u tome, nudeći mu 1000 maraka. Sud je utvrdio da je cela priča prenaglašana sa tim motivom da se okrivljeni dovede u nepovoljan položaj.

Napomene:

- 1 Razgovor vođen sa autorkom u više navrata tokom 1994. godine.
- 2 Razgovor vođen sa autorkom u oktobru 1996. godine.

- 3 Slučaj koji je iznet na tribini za školske nastavnike i psihologe tokom diskusije koja se vodila posle predavanja autorke o incestu, 26. marta 1998.
- 4 Slučaj koji je iznet na tribini za školske nastavnike i psihologe tokom diskusije koja se vodila posle predavanja autorke o incestu, 26. marta 1998.
- 5 Primer iz sudske prakse: PRVI OPŠTINSKI SUD U BEOGRADU K 190/93. Bludne radnje čl. 108 u vezi sa 103. KSS.
- 6 B. J. u vreme izvršenja krivičnog dela imao je 29 godina, po zanimanju trgovac, neosuđivan.

